

Els cèrcols (II)

(ALDC, V, 980. Els cèrcols)

En aquest mapa comentem la variació de *cercle*, que sembla l'evolució normal del llat. CIRCULU, enfront de la que es considera "quelcom conservadora" (DECat), *cèrcol* (var. alg. *célcól* 85, per lambdacisme); hi estudiem els canvis consonàntics (inclòs el de la *c*-inicial de *cèrcols*) i la presència d'un altre lexema extern, *aros*; per a la variació vocàlica, veg. mapa 584. Tenim en primer lloc uns casos de palatalització de la *c*' inicial: *xèrcols* 22, 31, 80, 82 (o [tʃ]èrcols 180, 182); *xescles* 13, 16, 20, 22, 26 i *xeggles* 14, amb sonorització de *-c-* i geminació.

En segon lloc, queda el tractament del grup final procedent de *-CULU*: *cèrquels* 98 és un canvi de *cèrcol*, per atracció de la vocal tònica de *cercle*, *cecle*; *cercles* (var. *cecles* 1, 7 amb dissimilació eliminatòria de líquides) és el resultat del llat. CIRC(U)LU, amb pèrdua de la *U* posttònica, com la de AVUNCULU > *oncle*; però contra el seu manteniment en *cèrcol*, com en *apòstol* < APOSTOLU, *pèsol* < PISULU, *trèvol* < *TRĪFOLU (cf. Moll, 1952 [2006]: 97); de *cercles* s'han després *cercelles* 106, amb palatalització de *L*, i d'aquest, *cèrquies* 108, per vocalització de [ʎ] (cf. it. *piangere* < PLANGERE); *cescles* 17, 21, 36, 42, per dissimilació de líquides; *ceselles* 87, 94, per palatalització de la *L* (com la de *clau* > *cllau*); *ceclles* 89, 93, 102 (o [θ]eclles 100), amb dissimilació eliminatòria, i *ceglles* 99, *ceggles* 2, 6, 95, 97, amb sonorització de la consonant velar i eventual geminació.

El val. coneix una àrea notable de *aro* (o *aros de bóta* 155), com a resultat de l'extensió de l'arag. o cast.-arag., on prové del llat. ARVUM 'camp' o d'un preromà *AROS 'roda, cercle' (DECH s. v.).

Les motivacions dels altres mots depenen de la idea de:

1) 'cosa que envolta', com *cercle*, *cèrcol*, ja vistos: *cercos* 118, 149, 162 (← cast., on deriva de CIRCUS); *rodets* 9, dim. de *roda* (< RŎTA), adaptació de *rodee* (< *rodede* < *ROTĪCĪNUS) (DECat); *rodanxes* 173, d'origen no aclarit, potser alteració del cast. *rodaja*, manlleu del fr. ant. *rondache* 'escut rodó' (DECat); *anells* 75 (pron. *anels*, assimilació pròpia del mall.), del llat. ANĒLLUS, dim. de ANUS 'anell'; *cercillos* (var. [θ]er[θ]illos 132, 134, 138, 139, *cerdillos* 131, per dissimilació de les interdentials o atracció de *cerdo*), manlleu al cast. i arag., d'on deriva de CIRCĒLLUS, dim. de CIRCUS; *marcs* 98 (< 'moneda; bastidor; circumscripció'), de *MARCUS, der. del germ. ant. MARKA;

2) 'cenyir': *cenyos* 177, 187, 190, manlleu al cast., on és der. de CĪNGULOS 'cinyells';

3) 'cosa corbada': *corbes* 44, der. de CŪRVUS, que s'oposava a RECTUS; *arcs* 164, 178, del llat. ARCUS;

4) 'matèria': *ferros* 167, del llat. FERRUM, pel metall de què es fan els cèrcols (veg. especialitzacions semàntiques semblants de *ferros*, com 'trespeus', 'lleves', 'ferradura', etc., ap. DCVB).

Cèrcols (o *cércols*) ocupa la major part del territori, amb la forma *cercles* (*cecles*, etc.) que s'estén per una àrea septentrional; aquesta unitat lexemàtica s'interromp per *aros*, un manlleu castellano-aragonès. *Cèrcol*, amb el sentit de l'enunciat, és l'única variant normativa des del DG₁, 1932; *cercle* hi figura amb altres significats concrets: és una mostra més de l'estratègia fabriana d'aplicar a dues variants geosinòniques dos valors semàntics diferents, com en *jeure/jaure*, *llençar/llançar*, etc. (cf. Veny, 1991 c). Per a més informació, veg. PALDC, IV, mapa 573.